

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 29

(2001-2002)

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2001, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet av 3. mai 2002,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

Forklaring på forkortelser

AG	Australia Group	Australia-gruppen
BWC	Biological Weapons Convention	Konvensjonen mot biologiske våpen
CWC	Chemical Weapons Convention	Kjemivåpenkonvensjonen
ECOWAS	Economic Community of West African States	Det økonomiske fellesskapet av vestafrikanske stater
FFI		Forsvarets forskningsinstitutt
MTCR	Missile Technology Control Regime	Regimet for eksportkontroll av missilteknologi.
NSG	Nuclear Suppliers Group	Gruppen av leverandørland for kjernefysisk materiale og flerbruksvarer.
NPT	Non Proliferation Treaty	Ikke-spredningsavtalen for kjernefysiske våpen.
OAS	Organization of American States	Organisasjonen av amerikanske stater
OSSE	Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
PST		Politiets sikkerhetstjeneste
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute	Stockholm Internasjonale Fredsforskningsinstitutt
TAD		Toll- og avgiftsdirektoratet
WA	The Wassenaar Arrangement	Wassenaar-samarbeidet (multilateralt eksportkontrollforum for konvensjonelle våpen og flerbruksvarer)

1 Innledning og sammendrag

Regjeringen legger med denne Stortingsmeldingen frem en oversikt over norsk eksport av forsvarsmateriell for året 2001. Det har vært lagt frem årlige stortingsmeldinger om slik eksport siden 1996. Oversikten er basert på oppgaver fra norske eksportører med utgangspunkt i innvilgede utførselslisenser og tillatelser. Omfanget av eksport, utførte tjenester og reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere på forsvarsmateriellområdet er reflektert i tabellene.

Utenriksdepartementets liste I beskriver hvilket forsvarsmateriell og tilhørende teknologi som er underlagt eksportkontroll. Listen omfatter både A-materiell, som er våpensystemer og ammunisjon, og B-materiell, som er annet utstyr utviklet eller modifisert for militære formål. Liste II omfatter sivile produkter som i tillegg kan ha viktig militær anvendelse, såkalte flerbruksvarer, og som også er underlagt eksportkontroll. Det er bare materiell på liste I som er omfattet av tabellene i denne stortingsmeldingen.

Oppgavene over eksporten av forsvarsmateriell fra Norge er fremstilt i syv tabeller som viser eksporten fordelt på varegruppene i liste I, mottakerland og regioner, samt tjenesteytinger og reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere. For sammenlikningens skyld er det videre tatt inn en oversikt over eksporten av kategori A- og B-materiell, samt tjenester og reparasjoner for perioden 1996-2000. I alt 36 bedrifter har rapportert om utførsel i 2001 som omhandles av denne meldingen, og det gis en oversikt over disse.

I 2001 var den samlede verdien av eksporten av forsvarsmateriell, tilknyttede tjenester og utførte reparasjoner 1.680.614.000 kroner. Av dette utgjorde tjenester 68.762.000 kroner. Reparasjoner utført i Norge for utenlandske oppdragsgivere utgjorde vel 9.172.000 kroner.

Norge har i internasjonal sammenheng en relativt beskjeden eksport av forsvarsmateriell. Omfanget av den årlige eksporten av forsvarsmateriell varerte lite i perioden 1996-2000, og lå på omkring 1,1 milliarder kroner pr. år. I 1999 økte den til 1,3 milliarder, noe som i hovedsak kunne forklares med økt eksport til Sverige og visse større enkeltleveranser. I 2001 økte verdien av eksporten til ca. 1.7 milliarder, som særlig skyldes store enkeltleveranser til i hovedsak Hellas, Tyrkia, Tyskland og USA.

Norsk forsvarsindustri produserer og eksporterer i liten grad komplette våpensystemer. Komponenter, deler, elektronisk utstyr og sprengstoff utgjorde den overveiende del av eksporten. Slike innsatsvarer inngår sammen med andre deler i ferdige utenlandske produkter.

De største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge er NATO-landene, de nordiske land og andre europeiske land. De største mottakere av kategori A-materiell (våpen og ammunisjon) var i hovedsak Hellas, Tyrkia, USA, Sveits og Tyskland. De største mottakerne av kategori B-materiell (annet militært materiell, f.eks. kommunikasjonssystemer) fra Norge i 2001 var Danmark, Sverige, Sveits og USA. I tillegg har bl.a. Australia, Egypt, Estland, Chile, De forente arabiske emirater, Hong Kong, Japan, Kroatia, Latvia, New Zealand, Oman, Polen, Romania, Saudi-Arabia, Singapore, Slovakia, Sør-Korea og Thailand mottatt norsk forsvarsmateriell.

Meldingen redegjør også for lovgrunnlaget, varelistene og retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av eksportsøknader for forsvarsmateriell. Utgangspunktet for gjeldende regelverk og praksis er en regjeringserklæring og et stortingsvedtak av 11. mars 1959. Erklæringen slo fast at «hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».

Stortingsmeldingen berører problemstillinger i tilknytning til omstrukturering og internasjonalisering av forsvarsindustrien og det medfølgende behov for styrket samarbeid på myndighetssiden. Markedet for forsvarsmateriell er blitt mindre de siste årene, og konkurransen hardere, noe som har medvirket til økt samarbeid om utvikling og produksjon. Et eksempel på dette er industrisamarbeidsavtalen på forsvarsmateriellområdet som ble undertegnet av de nordiske forsvarsministrene i Åbo, Finland, 8.-9. juni 2001. Etableringen av det norsk-finsk-svenske ammunisjonsproduksjonsselskapet NAMMO, hvor formålet med samarbeidet er å legge forholdene til rette for en virksomhet som også i fremtiden vil være konkurransedyktig internasjonalt, bygger på denne industriavtalen. Det tas sikte på å utarbeide avtaler med utgangspunkt i den nordiske industrisamarbeidsavtalen også for andre samarbeidsprosjekter i tiden fremover.

Meldingen beskriver også det omfattende internasjonale samarbeidet om eksportkontroll og ikke-spredning. Norge er medlem i alle de fem multilaterale eksportkontrollregimene, og implementerer i tillegg alle relevante vedtak fattet i FN og OSSE. Når det gjelder FN-vedtak, etterlever Norge alle vedtak om våpenembargo uavhengig av om de har bindende eller ikke-bindende karakter. I praksis har Norge også sluttet seg til og etterlever alle EU-vedtak om våpenembargoer. Dette er en politikk som Regjeringen tar sikte på å videreføre. Det redegjøres nærmere for de multilaterale eksportkontrollregimene i kapittel 6 i denne meldingen.

Som et direkte resultat av terroranslagene 11. september er det iverksatt arbeid i de multilaterale eksportkontrollregimene for å styrke kampen mot internasjonal terrorisme. Utenriksdepartementet har igangsatt en gjennomgang av det norske eksportkontrollregelverket med sikte på å foreta nødvendig oppdatering for å møte den nye politiske situasjonen. Dette beskrives nærmere i kapittel 2 og 3 i denne meldingen.

I tillegg til aktivitetene i de multilaterale regimene, har Norge et nært samarbeid med de øvrige nordiske og andre nærstående land om eksportkontrollspørsmål. Det avholdes halvårlege konsultasjoner med de nordiske land og et nordisk-baltisk møte en gang i året. Norge er ett av 17 land utenfor EU som har sluttet seg til prinsippene i EUs adferdskodeks for våpeneksport, og implementerer disse i den nasjonale eksportkontrollen.

Fra norsk side arbeides det aktivt for å fremme større åpenhet og innsyn i internasjonal våpenhandel. Meldingen omtaler også Norges initiativ for å etablere mekanismer med sikte på å styrke kontrollen med formidling av våpen og militært materiell (våpenmekling). Det gis videre en orientering om Norges internasjonale engasjement for å hindre spredning av håndvåpen, herunder resultatene av FN-konferansen om håndvåpen i juli 2001.

Det nære samarbeidet mellom nasjonale etater og institusjoner for å sikre en ansvarlig og effektiv gjennomføring av eksportkontrollen i Norge blir også omtalt.

Et sammendrag av Stortingsmeldingen med tabellene vil bli oversatt til engelsk og fordelt i FN og andre aktuelle internasjonale fora som ledd i Norges målsetting om større åpenhet omkring internasjonal våpenhandel.

2 Eksportkontroll og terrorisme

Som et direkte resultat av terroranslagene 11. september, har de multilaterale eksportkontrollregimene intensivert sine aktiviteter som ledd i kampen mot internasjonal terrorisme. Det er bred enighet blant deltakerlandene i regimene om at det er potensiale for å styrke og effektivisere samarbeidet, som inntil 11. september hadde rettet seg mot leveranser til land og regioner.

Det foreligger allerede forslag om å styrke de internasjonale regimene gjennom bl.a. mer omfattende utveksling av relevant informasjon, utvikling av kontroll-lister med varer og teknologi som er relevant i terror-sammenheng, større åpenhet om leveranser av slike varer og teknologi, samt identifisere særlige tiltak som kan hindre at terrorister får tilgang til sensitive varer og teknologi.

Fra norsk side tas det sikte på å videreføre den aktive linjen man har hatt innenfor det multilaterale eksportkontroll-samarbeidet.

Det forventes at de enkelte deltakerland øker sin innsats med hensyn til nasjonal gjennomføring, og sikrer at de normer som blir lagt og vedtak som fattes i regimene etterleves. Som ledd i dette arbeidet har Utenriksdepartementet igangsatt en gjennomgang av det norske regelverket og praksisen knyttet til eksportkontroll og ikke-spredning. Videre er det tatt initiativ til styrket samarbeid mellom de norske aktørene på eksportkontroll- og ikke-spredningsområdet.

Dagens norske regelverk er begrenset til å omfatte kontroll med varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne. Det tas sikte på å inkludere terrorismeaspektet i eksportkontroll-loven og tilhørende forskrifter i inneværende år.

EU-landene er i ferd med å avslutte et arbeid med konkrete tiltak i tilknytning til hvilke implikasjoner terrortrusselen kan få for EUs praksis på ikke-spredning, nedrustning og våpenkontroll-området. Arbeidet vil bestå av tre deler, hvorav eksportkontroll er ett. Oversikten vil reflektere tiltak om styrking av EUs indre arbeid, eksportkontrollregimene og nasjonal implementering.

3 Regelverket for eksportkontroll

Utenriksdepartementet har ansvaret for kontrollen med eksport av våpen, ammunisjon og annet militært materiell ¹⁾, flerbruksvarer ²⁾, teknologi og tjenester. Kontrollen utøves på grunnlag av eksportkontroll-loven, forskrifter, retningslinjer og kontroll-lister.

Lovgrunnlaget

Lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. er grunnlaget for eksportkontrollen. Alle varer og tjenester og all teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militære formål, eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, må ikke utføres uten tillatelse fra Utenriksdepartementet. Liste I og liste II beskriver produkter og teknologi som krever slik tillatelse (liste I omfatter forsvarsmateriell, og liste II flerbruksvarer). Loven setter også forbud mot at personer som har bopel eller oppholdssted i Norge, og norske selskaper, stiftelser og sammenslutninger kan drive handel med, formidle eller på annen måte bistå ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet uten særskilt tillatelse.

Som det fremgår ovenfor gir loven bare hjemmel for å regulere utførsel som kan «tjene til å utvikle et lands militære evne». Terroranslagene 11. september førte imidlertid til et endret politisk bilde, og Utenriksdepartementet tar derfor innværende år sikte på å hjemle kontroll med utførsel av varer, teknologi og tjenester som kan benyttes i terrorvirksomhet i loven. En slik endring vil sikre at departementet gis rettslig grunnlag for å avslå søknader om utførsel av varer og teknologi som kan tjene uønskede aktiviteter utført av ikke-statlige aktører.

Videre tas det sikte på å styrke kontrollen med formidling mellom tredjeland av visse kjernefysiske varer. Idag setter det norske regelverket forbud mot formidling av våpen og militært materiell mellom tredjeland uten at det foreligger tillatelse fra Utenriksdepartementet, og man vil utvide denne hjemmelen til også å omfatte nærmere beskrevne kjernefysiske varer.

Enhver plikter å gi departementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt, og alle opplysninger som anses nødvendige i forbindelse med behandlingen av søknader om eksportlisens. En slik rett til innhenting av bedriftssensitiv informasjon har sitt motstykke i taushetsbestemmelsene i loven.

Dersom et forhold ikke rammes av strengere straffebud, blir forsettlig brudd på regelverket straffet med bøter eller fengsel inntil fem år eller med begge deler. Uaktsom overtredelse kan straffes med bøter eller fengsel inntil to år. Dersom lovbruddet er begått av en som handler på vegne av et selskap

¹⁾ Heretter omtalt som forsvarsmateriell. Utenriksdepartementets liste I (vedlegg 1) omtaler dette materiellet og tilhørende teknologi.

²⁾ Sivile produkter som har viktige militære anvendelsesområder.

med begrenset ansvar, et kommandittselskap eller en annen sammenslutning eller en stiftelse, kan foretaket ilegges bot.

Det er utferdiget to forskrifter i medhold av denne loven. Forskrift av 10. januar 1989 gir nærmere regler om gjennomføring av eksportreguleringen, og Forskrift av 10. mars 1989 gir nærmere regler for eksport av tungtvann. Forskriften om gjennomføring av eksportreguleringen ble i 1999 endret med tilføyelse av en ny paragraf (§ 13) som gir anledning for departementet til å tilbakekalle en lisens dersom grunnlaget for innvilgelsen er blitt vesentlig endret.

For gjennomføring av bindende vedtak i FNs Sikkerhetsråd om fullstendig eller delvis handelsembargo mot visse land blir det utferdiget forskrifter med hjemmel i Lov av 7. juni 1968 nr. 4 om gjennomføring av bindende vedtak av de Forente Nasjoners Sikkerhetsråd. På denne måten blir bindende vedtak i Sikkerhetsrådet gjort til norsk rett.

Kontroll-listene

Forsvarsproduktene som omfattes av denne meldingen er spesifisert i liste I (vedlegg 1). Flerbruksvarer er beskrevet i liste II. For utførsel av varer som er spesifisert i listene kreves utførselslisens fra Utenriksdepartementet. Det kreves også skriftlig tillatelse ved overføring av teknologi og utføring av tjenester for utenlandsk kunde, enten tjenesten utføres i Norge eller i utlandet.

I etterkant av terroranslagene 11. september, er det innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene igangsatt et arbeid for å identifisere varer og teknologi som i gitte situasjoner kan benyttes i terrorvirksomhet, med sikte på å sørge for at disse blir gjenstand for eksportkontroll.

Annen lisensplikt. Særlige unntak fra lisensplikten

I tillegg til lisensplikten for varer, teknologi og tjenester spesifisert i listene nevnt ovenfor, er det regler i forskriftene som for spesielle tilfeller fanger opp varer som ikke er spesifisert i listene. Det finnes to forskjellige såkalte «fanger alt»-klausuler («catch all») i forskriftene (§ 1 f. og 1 g. i vedlegg 1).

Den ene klausulen sier at det ved utførsel for militær bruk til områder hvor det er krig eller krig truer eller til land hvor det er borgerkrig, er alle varer, teknologi og tjenester lisenspliktige selv om de ikke er omfattet av listene.

Den andre klausulen gir hjemmel for å kreve lisens for alle varer, teknologi og tjenester selv om de ikke er omfattet av Utenriksdepartementets lister i tilfeller der eksportøren er kjent med at disse er beregnet for eller vil bli brukt i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller destruksjon av kjernevåpen, kjemiske eller biologiske våpen. Tilsvarende gjelder i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som leverer slike våpen.

I tråd med EUs forordning om eksport av flerbruksvarer, tar Utenriksdepartementet i løpet av 2002 sikte på å ta inn en klausul om lisensplikt for alle varer til land hvor det er vedtatt en våpenembargo.

Innenfor det multilaterale eksportkontrollsam arbeidet drøftes forslag om å innføre «fanger-alt» klausuler for å hindre leveranser av visse varer som kan

benyttes i terrorvikrsomhet, som en del av basisdokumentene i de forskjellige regimene.

Utenriksdepartementets retningslinjer

Utenriksdepartementets retningslinjer for behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål (vedlegg 2) ble offentliggjort 28. februar 1992 for å gi større forutsigbarhet for norske eksportører med hensyn til mulighetene for å få utførselstillatelse.

Utgangspunktet for eksportkontrollen er Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, som slår fast at «det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig». I vedtak av samme dato tar Stortinget «til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurderingen må være avgjørende for om eksport skal finne sted». Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter, jfr. også St.meld. nr. 43 (1997-98) og nr. 45 (2000-2001).

Retningslinjene redegjør for hva Utenriksdepartementet skal vektlegge i vurderingen av hvem som kan motta forsvarsmateriell fra Norge. Det opereres ikke med landlister, men det er definert tre landgrupper. Landgruppe 1 er NATOs medlemsland og de nordiske land, samt andre land som etter en grundig vurdering kan godkjennes av departementet som mottakere av våpen og ammunisjon. Landgruppe 2 er land som Norge på grunn av regelverket ikke kan eksportere forsvarsmateriell til. Dette er land som ligger i et område hvor det er krig eller krig truer, land der det er borgerkrig, land der en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold tilsier at eksport av forsvarsmateriell ikke bør finne sted, eller land FNs sikkerhetsråd har vedtatt sanksjoner mot. Landgruppe 3 består av land utenfor gruppe 1 og 2 som Norge ikke selger våpen og ammunisjon til, men som etter en nøye vurdering kan motta annet militært materiell.

Retningslinjene skiller mellom kategori A-materiell og kategori B-materiell. Begge kategoriene er omfattet av liste I. Med kategori A-materiell forstås våpen og ammunisjon av alle slag, samt materiell som i vesentlig grad vil kunne påvirke de militære styrkeforhold utover nærområdet, herunder materiell for havovervåking og elektroniske tiltak mot satellittbårne systemer. Kategori B-materiell er annet forsvarsmateriell som ikke har egenskaper eller bruksområder slik de er definert for varekategori A. Retningslinjene sier at det kan gis lisens for A-materiell bare når kunden er, eller opptrer på vegne, av forsvarsmakten i mottakerlandet, og dette må dokumenteres.

Del-leveranser og flernasjonale produkter

Retningslinjene tar hensyn til at eksporten kan ha ulike formål, som samarbeids- og utviklingsprosjekter, tjenester eller teknologioverføringer. Produktene kan ha selvstendig funksjon eller være del-leveranser. Med deler menes varer uten selvstendig funksjon, f.eks. elektronikk-komponenter, programvare eller metallhylser. For del-leveranser skal søknaden i utgangspunktet behandles på samme måte som ved eksport av sluttproduktet. Retningslinjene åpner imidlertid for at norsk kontroll med sluttbruker unntaksvis kan fravikes. Dette gjelder blant annet ved samarbeidsavtaler som er godkjent av norske myndigheter, jf. retningslinjenes kap. VII.2. Disse reglene kommer til anvendelse når det ferdige produktet ikke fremstår som norsk.

Unntak fra hovedregelen om norsk sluttbrukerkontroll kan også gjøres på visse vilkår dersom produktet er resultat av et flernasjonalt samarbeid. I retningslinjenes kap. III om samarbeids- og utviklingsprosjektet gis det rom for at det ferdige produktet i slikt samarbeid kan eksporteres etter samarbeidslandets regler dersom produktet ikke fremstår som norsk.

Retningslinjene fra 1992 gav ikke full klarhet i hvordan søknader om utførsel av produkter med flernasjonal identitet skulle behandles. Økt integrasjon i forsvarsindustrien og nærmere internasjonalt samarbeid om utvikling og produksjon av forsvarsmateriell skapte nye utfordringer for eksportkontrollen, og i 1998 ble det derfor tatt inn et nytt kapittel IV som gir nærmere regler for behandlingen av flernasjonale produkter.

4 Utenriksdepartementets saksbehandling

Norge håndhever et strengt regelverk ved eksport av forsvarsmateriell med utgangspunkt i regjeringserklæringen og stortingsvedtaket av 11. mars 1959, og retningslinjene av 28. februar 1992. Utenriksdepartementet foretar en grundig behandling av hver enkelt søknad om utførselstillatelse. Innvilgelse av utførselstillatelse for våpen og ammunisjon baseres bl.a. på en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forholdene i det aktuelle området. Utenriksdepartementets vurdering omfatter en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekten for grunnleggende menneskerettigheter. Norge har sluttet seg til EUs adferdskodeks for våpeneksport. Prinsippene i EU-kodeksen blir håndhevet innenfor det norske regelverket, som på noen punkter går lengre enn EU-kodeksen. Materiellets karakter, om det dreier seg om våpen og ammunisjon eller annet utstyr, blir også tatt med i den samlede vurdering og tillagt vekt ved det endelige vedtak.

I 2001 ble det innvilget 860 lisenser for utførsel av forsvarsmateriell. Dette representerer en økning med ca. 60 lisenser fra 2000.

Mottakere av forsvarsmateriell

Hvilke land som har kjøpt forsvarsmateriell fra Norge, fremgår av de årlige stortingsmeldingene om eksport av forsvarsmateriell. Dette innebærer imidlertid ingen forpliktelse til å innvilge nye utførselslisenser til disse landene. Den politiske vurderingen i hvert enkelt tilfelle er avgjørende for om utførselstillatelse skal gis på det aktuelle tidspunktet.

De største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge er NATO-landene og de nordiske land. Utførselstillatelser til disse landene krever normalt ikke nye vurderinger av den politiske situasjonen i mottakerlandet. Tyrkia har i denne sammenheng representert et unntak. På bakgrunn av den politiske situasjonen i landet og invasjonen i Nord-Irak i 1995, opphørte innvilgelsene av nye lisenser for militært materiell. Etter en ny vurdering og klare forpliktelser fra den tyrkiske regjeringens side om videre tiltak for å bedre menneskerettighetssituasjonen i landet, ble det i desember 1999 gitt tillatelse til leveranser av Penguin sjømålsmissiler til det tyrkiske sjøforsvaret. Kontrakten inneholdt en opsjon for ytterligere levering av 9 stk. sjømålsmissiler som ble innvilget i november 2001. Tillatelser for utførsel av reservedeler for vedlikehold av tidligere levert utstyr har vært innvilget.

I samsvar med retningslinjene skal våpen og ammunisjon bare leveres til statlige myndigheter. Det blir gjort unntak fra denne regelen når utstyret skal brukes av FN-styrker, f.eks. i forbindelse med minerydding, ved fredsbevarende operasjoner eller som ledd i kampen mot internasjonal terrorisme.

Regelverket stiller ikke krav om innhenting av tillatelse fra Utenriksdepartementet for markedsføring. Slik virksomhet er imidlertid så langsiktig og ressurskrevende at bedriftene normalt ønsker forhåndstilsagn om at eksportlisens kan påregnes før de satser på dette. Utenriksdepartementet behandler anmodninger om forhåndstilsagn i samsvar med retningslinjene, på samme måte som om det gjaldt konkrete lisenssøknader. Når det gis forhåndstilsagn,

tas det alltid eksplisitt forbehold om at spørsmålet om eksportlisens (gyldig tillatelse til faktisk eksport til det aktuelle landet) vil bli vurderet i lys av situasjonen på det tidspunkt en konkret søknad foreligger.

Dokumentasjonskrav og sluttbrukerkontroll

Utenriksdepartementets saksbehandling skal sikre at det foreligger tilfredsstillende dokumentasjon før utførselstillatelse kan innvilges. Kravet til dokumentasjon vil være avhengig av mottaker og det aktuelle materiells karakter.

Dokumentasjon kan være sluttbrukererklæring der mottaker erklærer at vedkommende er endelig bruker/mottaker av materiellet, opplyser hvor det skal installeres og brukes, samt at materiellet ikke skal videreselges uten etter norske myndigheters samtykke. I visse tilfeller kan det kreves at sluttbrukererklæringen skal være myndighetsbekreftet.

I visse tilfeller kan faktura, kjøpekontrakt, eller ordrebekreftelse være tilstrekkelig dokumentasjon. Når det gjelder innsatsvarer som krutt og sprengstoff eller komponenter, trengs det en kundeerklæring som bekrefter at materiellet i sin helhet skal benyttes i importørens egen produksjon, at det ikke vil bli videreeksportert separat og at det vil inngå i det ferdige produktet uten at dette fremstår som norsk. Importsertifikat bekreftet av mottakerlandets myndigheter skal sikre at eventuell reeksport skjer i samsvar med importlandets eksportkontrollregler.

For å sikre mest mulig like rammevilkår, er det behov for internasjonal samordning med hensyn til dokumentasjonskrav og sluttbrukerkontroll. Det finner sted en internasjonal utveksling av opplysninger om og synspunkter på hvilke dokumentasjonskrav som bør stilles. Målet er å komme frem til mer ensartede standarder og prosedyrer på internasjonal basis, bl.a. med sikte på å forhindre ulovlig våpenhandel. Fra norsk side deltar man aktivt i dette arbeidet.

Oppfølgingsleveranser

Fordi forsvarsmateriell ofte har betydelig levetid, vil det gjennom en lang periode være nødvendig å vedlikeholde, reparere og levere reservedeler. Fremtidig vedlikehold og levering av reservedeler er enkelte ganger en del av kontraktsomfanget. Hensynet til norske leverandørers troverdighet som handelspartnere er således et forhold som myndighetene også må ta i betraktning når det gjelder å gi tillatelse til oppfølgingsleveranser. Denne problemstillingen har i de siste årene vært aktuell i forbindelse med leveranser av reservedeler til sjømålsmissiler til Tyrkia, da det i en periode bare ble levert reservedeler og utført nødvendig vedlikehold av eldre utstyr.

Kontrollvirksomheten. Samarbeid med andre myndighetsinstanser

Regelverket skal sikre en forsvarlig kontroll med eksporten av forsvarsmateriell og flerbruksvarer, herunder teknologi og tjenester, og for dette er Utenriksdepartementet avhengig av et nært samarbeid med andre instanser. Dette gjelder særlig Tollvesenet, Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) og Institutt for energiteknikk (IFE). Dette samarbeidet

er i de siste årene blitt styrket. Det er etablert en kontaktgruppe hvor representanter fra Utenriksdepartementet, Tollvesenet, Politiets sikkerhetstjeneste, Forsvarets overkommando, Forsvarets forskningsinstitutt og Statens Strålevern møtes regelmessig for bl.a. å diskutere og planlegge kontrollvirksomheten. Som ansvarlig myndighet legger Utenriksdepartementet stor vekt på å holde nær kontakt med de instanser som medvirker i eksportkontrollarbeidet. Deltakelse i det internasjonale eksportkontroll-samarbeidet bidrar ytterligere til å styrke norsk eksportkontroll.

Arbeidet med å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen er i løpet av 1990-årene blitt en stadig mer sentral oppgave også innenfor det internasjonale sikkerhetssamarbeidet. PST deltar i et viktig internasjonalt samarbeid på dette området via sine kanaler. I tillegg deltar PST-representanter på relevante møter i eksportkontroll-regimene. I Politiloven av 4. august 1995 nr. 54 ble det i endring av 15. juni 2001 (§ 17b) bl.a. tilføyd at PST skal forebygge og etterforske spredning av masseødeleggelsesvåpen og av utstyr, materiale og teknologi for produksjon eller bruk av slike våpen. Videre pålegges PST å forebygge og etterforske overtredelser av bestemmelser i eller i medhold av lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. og lov til gjennomføring av bindende vedtak av FNs Sikkerhetsråd eller annen lovgivning om tilsvarende særlige tiltak. I løpet av våren 2002 vil PST styrke sin innsats på eksportkontroll- og ikke-spredningsområdet betydelig ved å etablere et eget avsnitt med ansvar for disse spørsmålene.

I tillegg til kontrollene Tollvesenet utfører på eget initiativ, samarbeider Utenriksdepartementet med tollvesenet om kontrollarbeidet. Slik kontroll kan gjelde verifikasjon av utførselsdokumenter og fraktdokumenter, eller fysisk kontroll av varene. Ekspertene fra FFI bistår Tollvesenet etter behov ved gjennomføring av fysisk kontroll. Revisorer fra Tollvesenet skal ved gjennomgang av bedriftsregnskap også kontrollere dokumenter som gjelder eksport bedriftene har foretatt.

PST har tatt initiativ til et prosjekt om forebyggende tiltak rettet mot mulig spredning av masseødeleggelsesvåpen. I denne forbindelse vil berørte instanser foreta en vurdering av trusselbildet i forhold til innsatsen på eksportkontrollområdet og utarbeide tiltak rettet mot nye kontrollutfordringer, som f.eks. bruk av elektroniske media for overføring av sensitiv teknologi. Dette prosjektet har fått ytterligere aktualitet etter terroranslagene 11. september 2001.

Som resultat av informasjonsutvekslingen i de multilaterale eksportkontrollregimene har Utenriksdepartementet etablert en database over utenlandske importører og brukere som det knytter seg visse bekymringer til i spredningssammenheng. Denne databasen er også tilgjengelig for Tollvesenet, slik at planlagt utførsel til disse mottakerne kan oppdages og undersøkes nærmere. Databasen blir fortløpende oppdatert.

Et effektivt eksportkontrollsystem krever også nært samarbeid mellom Utenriksdepartementet og eksportørene. Årlige orienteringsmøter og møter med representanter for enkelte bedrifter avholdes for å sikre god kontakt og at nødvendig informasjon når frem. Omfattende informasjon om eksportkontrollen er lagt ut på internett (ODIN). For å få økt offentlig oppmerksomhet og kunnskap om eksportkontroll og ikke-spredning, tas det sikte på å gjøre infor-

masjonen på internett mer synlig og brukervennlig. Det vil også utarbeides brosjyremateriell for å spre denne informasjonen ytterligere.

Ved vurdering av tekniske egenskaper og bruksområder for produkter, teknologi eller tjenester blir Forsvarets forskningsinstitutt konsultert i nødvendig utstrekning. Angår en søknad kjernefysiske varer eller teknologi blir Institutt for energiteknikk konsultert ved behov. Dersom en eksportsøknad berører viktige forsvarsspørsmål eller materiellsamarbeidet med andre land, skal det innhentes uttalelse fra Forsvarsdepartementet. Nærings- og handelsdepartementet skal konsulteres når en søknad berører viktige norske næringsinteresser.

5 Norsk forsvarsindustri og internasjonalt industrisamarbeid

Det norske forsvaret kjøper ca. 40 prosent av sitt materiell fra norsk industri, resten blir importert. Regelverket for innkjøp av forsvarsmateriell fra utenlandske leverandører forutsetter gjenkjøpsplikt dersom innkjøpet overstiger 50 millioner kroner. Gjenkjøpskravet er et viktig næringspolitisk virkemiddel ved at det er med på å skaffe norsk forsvarsindustri innpass i et marked som er dominert av nasjonale preferanser ved kjøp av materiell.

Reduserte forsvarsbudsjetter i allierte og nærstående land de siste årene har medført at markedene har blitt mindre. Samtidig har den teknologiske utviklingen medført at forsvarsmateriell er blitt dyrere å utvikle, og et tettere samarbeid om utvikling og produksjon av nytt materiell er blitt nødvendig. For å overleve må norsk forsvarsindustri delta i internasjonalt samarbeid og være konkurransedyktig både på det nasjonale og det internasjonale marked.

Norsk forsvarsindustri er relativt nisjepreget, med høy kompetanse og avansert produksjonskapasitet innenfor avgrensede områder. Norske bedrifter blir ansett som interessante samarbeidspartnere bl.a. innenfor områdene kommunikasjons-, kontroll- og informasjonssystemer, missilteknologi, krutt og høyeksplosivt sprengstoff. Norge deltar derfor aktivt i internasjonalt samarbeid på forsvarsmateriellsektoren, i første rekke innenfor NATO og med andre nordiske land.

Som ledd i økt internasjonalisering og rask omstrukturering av forsvarsmateriellindustrien, ble det norsk-finsk-svenske selskapet Nammo AS etablert i 1998. Det ble redegjort for dette i St.meld. nr. 45 (1998-99) om eksporten av forsvarsmateriell i 1999. Formålet med samarbeidet er å gjøre virksomheten konkurransedyktig internasjonalt gjennom samordning og konsentrasjon av produksjonen, og dermed levedyktig på lengre sikt.

Finland, Sverige og Norge har forhandlet en avtale til støtte for industrisamarbeid på forsvarsmateriellområdet. Avtalen ble underskrevet av de tre landenes forsvarsministre i tilknytning til nordisk forsvarsministermøte i Åbo, Finland, 8.-9. juni 2001. Danmark har senere sluttet seg til denne rammeavtalen. Samarbeidet innebærer at en eller flere deltakende stater, istedenfor å videreføre og utvikle egen produksjon, gir avkall på produksjon på eget territorium av de aktuelle produktene eller deler eller komponenter til disse. Avtalen gir gjensidige forsikringer om prioriterte leveranser i tilfelle krise og krig. Når det gjelder eksportkontrollreglene, tas det utgangspunkt i at avtalen ikke skal nødvendiggjøre endringer i de nasjonale regelverk som gjelder i dag, og at eksport til tredjeland skal reguleres slik at hver av avtalepartene enkeltvis kan kreve at produkter som kommer inn under avtalen ikke eksporteres til uønskede bestemmelsesland.

Det er aktuelt å utarbeide samarbeidsavtaler med utgangspunkt i den nordiske industrisamarbeidsavtalen også for andre samarbeidsprosjekter enn Nammo i tiden fremover.

6 Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

Norges eksportkontroll bygger i stor grad på det internasjonale samarbeidet på dette området og de forpliktelser som deltakerlandene har påtatt seg gjennom dette. De fleste industriland, og dermed de største leverandører av sensitive varer og teknologi, deltar i samarbeidet. Samarbeidet omfatter i første rekke kontroll med flerbruksvarer som har betydning for utvikling av masseødeleggelsesvåpen eller i konvensjonell militær sammenheng, men enkelte av de multilaterale eksportkontrollregimene har også vedtatt kontrollister som omfatter våpen og militært materiell. Slike våpenlister er dekket av liste I i det norske eksportkontroll-systemet, mens liste II beskriver flerbruksvarer.

I løpet av de siste årene har multilateral eksportkontroll blitt et viktig virkemiddel i arbeidet for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og oppbygging av konvensjonell militær kapasitet som kan true stabiliteten og sikkerheten i et område. Dette arbeidet har høy politisk prioritet, og leverandørlandenes samarbeid er blitt betydelig intensivert gjennom de siste årene. Det internasjonale samarbeidet om eksportkontroll og ikke-spredning har tatt en ny vending etter terroranslagene 11. september 2001, og det er tatt en rekke initiativ for å styrke samarbeidet i de multilaterale regimene.

De multilaterale eksportkontrollregimene er ikke juridisk bindende, men politisk forpliktende. Ved å delta i samarbeidet påtar landene seg en politisk forpliktelse til å implementere de vedtak og retningslinjer som gjelder for det enkelte regimet gjennom nasjonale lover og regler. Enkelte av de multilaterale eksportkontrollregimene representerer et samarbeid som er utviklet for å fremme målsetningene i internasjonale, folkerettslige traktater som begrenser eller forbyr ulike våpentyper. For masseødeleggelsesvåpen gjelder Traktaten om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT), Kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og Konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC).

Det er etablert fem internasjonale eksportkontrollregimer, og Norge deltar i alle. Etter 11. september har man drøftet hvordan regimene kan styrkes og effektiviseres som ledd i kampen mot internasjonal terrorisme. Det er bred enighet blant deltakerlandene om at arbeidet må styrkes både internasjonalt og nasjonalt. Det er allerede tatt en rekke initiativ i denne retning, bl.a. til å endre virkeområdene til også å omfatte leveranser til terrorister. Det er videre enighet om å styrke informasjonsutvekslingen blant deltakerlandene med sikte på å hindre leveranser til individer eller grupper som kan knyttes til terroristaktiviteter. Det er også en prioritert oppgave å identifisere varer, teknologi og særlige kontrolltiltak som kan være særlig relevante i terrorvirksomhet.

Wassenaar-samarbeidet

The Wassenaar Arrangement (WA, Wassenaar-samarbeidet) retter seg mot destabiliserende oppbygging av konvensjonelle våpen og sensitiv høyteknologi. I desember 2001 ble det bestemt å utvide regimets virkeområde til å

omfatte leveranser til terrorister og terrorgrupper i tillegg til land og regioner. Videre er det som et direkte resultat av 11. september innført kontroll med ubemannede flyvende farkoster, som er særlig relevante i forbindelse med spredning av biologiske våpen.

Fra norsk side arbeider man aktivt innenfor regimene for å oppnå større åpenhet omkring handelen med våpen. Norge er blant de landene som deltar i en frivillig ordning med utvidet rapportering basert på disse forslagene inntil det er mulig å oppnå full oppslutning om utvidet rapporteringsplikt for alle deltakerne i Wassenaar-samarbeidet.

Et norsk forslag om å etablere en felles forståelse om ønskelige minstestandarder for nasjonal lovgivning om kontroll med våpenformidling, har fått bred støtte. På WAs plenums møte i desember 2001 ble det oppnådd enighet om å videreføre informasjonsutvekslingen om WA-landenes nasjonale lovgivning, deres praksis og erfaring med hensyn til våpenformidling, med sikte på å identifisere en felles forståelse samt å diskutere hvilke kontrolltiltak som kan benyttes for å kontrollere formidlingsvirksomhet.

Norge spiller en aktiv rolle i den løpende revisjon av kontroll-listene for å sikre at Wassenaar-samarbeidet best mulig kan oppnå de intensjoner som har ligget til grunn siden opprettelsen.

Australia-gruppen

Australia-gruppen (AG) har som formål å hindre spredning av kjemiske og biologiske våpen. AG ble etablert i 1985 som en direkte følge av internasjonal bekymring for bruken av kjemiske våpen under krigen mellom Iran og Irak fra 1980 til 1988. Det er igangsatt et intensivt arbeid med sikte på å styrke samarbeidet for å forhindre terrorister å få tilgang til utgangsstoffer for kjemiske våpen, biologiske agens eller produksjons- og spredningsutstyr.

Kontroll med spredning av missilteknologi.

Regimet for kontroll av missilteknologi (MTCR) søker å hindre spredning av missiler som kan levere masseødeleggelsesvåpen. MTCR ble etablert med utgangspunkt i G7-landene i 1987, og Norge kom med i 1990. Til nå er MTCR det eneste internasjonale forum som har som formål å hindre spredning av leveringsmidler for masseødeleggelsesvåpen. Som ledd i arbeidet med å styrke dette arbeidet har MTCR-landene fremforhandlet et utkast til en internasjonal adferdskodeks mot missilspredning (ICOC). Ambisjonen er at kodeksen skal kunne bli normgivende på verdensbasis. ICOC er nå løsrevet fra MTCR, slik at den fremstår som et selvstendig, multilateralt instrument. I 2002 tas det sikte på å fremforhandle en endelig tekst med bred internasjonal tilslutning

Eksportkontroll av kjernefysisk materiale og produkter

Det eksisterer to regimer for kjernefysisk-relatert eksportkontroll: Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen. Ikke-spredningsavtalens (NPT) artikkel III.2 krever at partene skal sikre at man ikke eksporterer materiale som kan benyttes til utvikling av kjernefysiske våpen. Zangger-komiteen ble opprettet i 1971 som en arbeidsgruppe under NPT for å sikre en mest mulig enhetlig fortolkning av denne artikkelen. I 1976 gikk en rekke land sam-

men og dannet NSG fordi man ønsket en mer omfattende eksportkontroll med kjernefysiske produkter og materiale enn den Zangger-komiteen kunne definere på grunnlag av de begrensningene som fantes i NPTs artikkel III.2. I NSG samordner man eksportkontrollen for alt materiale, produkter og teknologi som kan benyttes til produksjon av kjernefysiske sprengmekanismer. Zangger-komiteen igangsatte i oktober 2000 en prosess for å vurdere forberedelser til NPTs tilsynskonferanse i 2005.

Ikke-spredningsavtalen (NPT)

I år 2000 var det tredve år siden Ikke-spredningsavtalen for kjernefysiske våpen (NPT), trådte i kraft. Avtalen anses som det viktigste enkeltstående avtaleverket på rustningskontrollområdet, og avtalepartene forpliktet seg til å underlegge sine sivile kjernefysiske installasjoner kontroll av Det internasjonale atomenergibyrå (IAEA). Det pågår fortsatt en prosess for å styrke disse forpliktelsene ytterligere. I alt 187 land har sluttet seg til NPT; bare Cuba, India, Israel og Pakistan står utenfor. Av disse har Cuba undertegnet heldekkende sikkerhetskontrollavtale med IAEA, inkludert Tilleggprotokollet. Hvert femte år holdes det såkalte tilsynskonferanser for avtalen, og i 1995 ble den forlenget på ubestemt tid. Utfallet av tilsynskonferansen våren 2000 var bedre enn forventet, bl.a. ved at kjernevåpenmaktene påtok seg en utvetydig forpliktelse til total eliminering av sine kjernevåpenarsenaler. Det ble også enighet om en rekke praktiske skritt for systematiske og gradvise tiltak for gjennomføring av avtalens Artikkel VI om bl.a. kjernefysisk nedrustning. Videre ble det oppnådd enighet om en viss styrking av den videre tilsynsprosessen ved å gjøre den mer strukturert og fokusert.

Under konferansen ble det fremlagt en rekke omfattende og ambisiøse forslag om styrking av den kjernefysiske eksportkontrollen. Det viste seg imidlertid vanskelig å oppnå enighet om disse. Allikevel ble det enighet om å ta inn flere tekster om eksportkontroll i sluttokumentet, og totalt sett vurderes resultatet som positivt. Sluttokumentet fra NPT 2000 bekreftet formuleringene i sluttokumentet fra 1995-konferansen om betydningen av eksportkontroll og IAEAs sikkerhetskontroll. Dessuten ble det tatt inn en ny henvisning til behovet for nasjonale bestemmelser og reguleringer for å sikre at kjernefysisk materiale og kjernefysisk-relaterte flerbruksvarer ikke leveres i strid med bestemmelsene i NPT, og som oppfordrer stater som ikke allerede har slike reguleringer i sin lovgivning til å etablere slike. Sluttokumentet fastslår også at NPT-statene skal forsikre om at deres eksport av visse typer kjernefysisk relatert utstyr, teknologi og materiale som har flerbrukspotensiale, ikke skal bidra til utvikling av kjernevåpenprogrammer. Dette innebærer en betydelig styrking av eksportkontrollen relatert til NPT-avtalen, da selve avtalen ikke omfatter flerbruksvarer. Det slås videre fast at det er den enkelte stats ansvar å forsikre seg om at alle leveranser er i overensstemmelse med forpliktelsene i NPT-avtalen. Sluttokumentet inneholder også et punkt som gir politisk aksept for at eksportkontrollregimenes kontroll-lister skal oppdateres regelmessig for å sikre at de er i pakt med den teknologiske utvikling.

Selv om forslagene om styrket eksportkontroll ikke ga full uttelling, er det positivt at bl.a. Kina aksepterte en stadfesting av artikkel 12 fra sluttokumentet fra 1995 om at det skal stilles krav om heldekkende sikkerhetskontroll

lavtale med IAEA som betingelse for leveranser av kjernefysisk materiale. Dette siste punktet har vært særlig viktig for Norge.

Det vil bli holdt årlige forberedende møter frem mot den 7. Tilsynskonferansen i 2005. Første forberedende møte vil finne sted 8.-19. april 2002. Både NSG og Zangger-komiteen arbeider med forberedelser til denne prosessen, med sikte på å skape større forståelse for eksportkontrolltiltak for å hindre spredning av kjernefysiske våpen.

Deltakelse i de multilaterale eksportkontroll-regimene

Fra 32 til 40 land deltar i de ulike multilaterale eksportkontrollregimene, bl.a. alle de store industrilandene. En oversikt over deltakelsen i regimene er vedlagt (vedlegg 3).

Deltakelse i de multilaterale eksportkontrollregimene stiller krav til et effektivt nasjonalt eksportkontrollsystem, samt politisk vilje til å gjennomføre de vedtak som blir fattet i regimene. Et felles trekk for regimene er at de utarbeider kontroll-lister over produkter og teknologi som skal omfattes av eksportkontrollen. Det foregår en omfattende utveksling av informasjon mellom deltakerlandene om faktisk eksport, foretatte nektelser, om sluttbrukere og prosjekter det er knyttet særlig bekymring til i spredningssammenheng, og om anskaffelsesmetoder. I lys av den raske teknologiske utvikling stilles det store krav til den nasjonale ekspertise å holde kontroll-listene oppdatert til enhver tid. Tekniske eksperter fra medlemslandene samarbeider om revisjon av listene. Også nasjonale sikkerhetspolitiske overveielser legges til grunn i vurderingene av om visse produkter eller teknologi-områder skal kontrolleres.

De siste par årene har man sett en økende aktivitet fra EUs side innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Eksportkontroll er et av tre satsingsområder EU-landene har definert i kampen mot terrorisme. Det foregår likeledes et omfattende samarbeide og koordinering mellom EU-landene. EU og USA samarbeider også nært om eksportkontroll- og ikke-spredningsspørsmål. Dette betyr at det multilaterale samarbeidet får stadig større betydning.

IAEA sikkerhetskontrollavtaler - Tilleggsprotokollen

Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA) i Wien har en nøkkelrolle når det gjelder gjennomføringen av tiltak for å sikre at nukleært materiale og utstyr ikke blir brukt til militære formål. Av særlig viktighet er byråets sikkerhetskontrollavtaler med en rekke land, de såkalte «safeguards»-avtaler, som alle kontraherende parter til Ikkespredningsavtalen (NPT) er pliktig til å inngå. Norge inngikk en slik avtale med IAEA allerede i 1972. Etter Gulfkrigen ble det oppdaget at Irak til tross for sin sikkerhetskontrollavtale med IAEA i hemmelighet hadde forsøkt å utvikle kjernefysiske våpen. IAEAs styre tok etter dette initiativ til en styrking av sitt regime for sikkerhetskontroll av nukleært materiale, noe som ledet til fremforhandling av en modell for tilleggsprotokoller til de enkelte lands sikkerhetskontrollavtaler. Tilleggsprotokollene vil forplikte partene til en betydelig grundigere deklarasjon av aktivitet knyttet til kjerneteknisk virksomhet og gi IAEA rett til uavhengig verifikasjon av at dek-

larasjonen er korrekt. Dette kan gjøres ved inspeksjoner på kort varsel, prøvetaking i miljøet i og rundt anlegg m.v.

En tilleggsprotokoll til Norges sikkerhetskontrollavtale av 1972 trådte i kraft 16. mai 2000. Norge var det niende land som en slik avtale trådte i kraft for. Inspeksjoner er allerede foretatt under tilleggsprotokollen.

Tilleggsprotokollen vil for Norge innebære økt kontroll av nukleære anlegg og tilgrensende områder. Internasjonalt vil slike tilleggsprotokoller bidra til å styrke IAEOs sikkerhetskontrollarbeid og gi bedre mulighet for oversikt over staters totale nukleære aktivitet, for derved på et tidlig stadium å kunne oppdage eventuelle hemmelige kjernevåpenprogrammer. Det er derfor maktpåliggende at flest mulig land inngår slike tilleggsprotokoller. Pr. 1. mars 2002 har 61 land undertegnet tilleggsprotokoller, mens bare 24 av disse er trådt i kraft. IAEO har derfor en pågående kampanje for å få flere land til å undertegne og implementere slike tilleggsprotokoller.

Kontroll med immateriell teknologioverføring

Gjennom de siste årene har eksportkontrollregimene tatt initiativer for å utrede hvordan utfordringene med hensyn til å kontrollere immaterielle teknologioverføringer kan møtes. Slik overføring av sensitiv teknologi eller kunnskap kan bl.a. skje gjennom undervisning eller ved bruk av elektroniske media, for eksempel internett. Immaterielle teknologioverføringer er meget vanskelige å kontrollere, og første skritt er å kartlegge overføringsmetoder og vurdere kontrollerbarheten, og på det grunnlag utvikle kontrolltiltak. I den norske eksportkontroll-lovgivningen omfattes immaterielle teknologioverføringer av det generelle regelverket. Slike overføringer krever tillatelse fra Utenriksdepartementet på samme måte som annen eksport av produkter, teknologi og tjenester omfattet av kontroll-listene. EU vedtok felles kontrollmekanismer for immateriell teknologioverføring i 2000.

EUs adferdskodeks

EU vedtok i 1998 en adferdskodeks for våpeneksport («Code of Conduct»). Målet med adferdskodeksen er å sikre en felles minimumsstandard ved vurderingen av våpeneksport fra EU-land. Kodeksen gir generelle retningslinjer, og et hovedsyn er at forsvarsmateriell som eksporteres ikke skal brukes til intern undertrykking, til ekstern aggresjon eller bidra til regional ustabilitet. Kodeksen vil også komme til anvendelse ved eksport av flerbruksvarer til militær mottaker.

For å sikre større åpenhet om våpeneksporten er det etablert en notifikasjonsprosedyre mellom EU-landene. Land utenfor EU-kretsen er ikke invitert til å delta i notifikasjonsprosedyren, men er oppfordret til å slutte seg til prinsippene i adferdskodeksen. Norge har sluttet seg til målsettingen for EUs adferdskodeks. Det norske regelverket og norsk praksis i våpeneksportsspørsmål er klart innenfor rammen av standardene i EUs kodeks, og tilslutningen innebærer intet til hinder for at Norge kan føre en mer restriktiv praksis enn kodeksen krever.

FN-registeret for konvensjonelle våpenoverføringer

De Forente Nasjoners generalforsamling vedtok i desember 1991 en resolusjon som oppfordret medlemslandene om fra og med 1992 å rapportere årlig om sin eksport og import av tyngre konvensjonelle våpen til et eget FN-register over våpenoverføringer. Registeret inneholder opplysninger om følgende syv våpenkategorier: stridsvogner, pansrede stridskjøretøyer, tungt artilleri, jagerfly, angrepshelikoptere, krigsskip og missiler/missilplattformer. FN-registeret for konvensjonelle våpenoverføringer er ment å skape økt åpenhet om internasjonal våpenhandel. Registeret har imidlertid svakheter og gir ikke et fullstendig bilde av den internasjonale handelen med konvensjonelle våpen. Ennå er det under halvparten av FNs medlemsland som rapporterer regelmessig til registeret. Blant disse er imidlertid nesten alle de store eksportører av tyngre konvensjonelle våpen og de fleste store importland. Norge støtter aktivt initiativer som er tatt for å utvide FN-registeret til å omfatte flere våpenkategorier.

Sanksjonsvedtak i FNs Sikkerhetsråd. Andre vedtak om embargo

For gjennomføring av bindende vedtak om fullstendig eller delvis handelsembargo mot visse land gjort av FNs Sikkerhetsråd, blir det i hvert tilfelle utarbeidet forskrifter med hjemmel i lov av 7. juni 1968 nr. 4 om gjennomføring av vedtak i De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd. På denne måten blir Sikkerhetsrådets vedtak gjort til norsk rett.

FNs Sikkerhetsråd bindende vedtak om sanksjoner mot visse land gjennomføres i norsk rett i forskrifts form, med hjemmel i lov til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd av 7. juni 1968 nr. 4.

Pr. 31. desember 2001 gjaldt hel eller delvis våpenembargo basert på sanksjonsvedtak i Sikkerhetsrådet mot følgende land: Angola, Irak, Liberia, Rwanda, Sierra Leone og Somalia. I tillegg gjaldt et forbud mot salg og forsyning av våpen o.l. til Osama bin Laden, Al-Qaida og Taliban. Norge har også valgt å gjennomføre ikke-bindende vedtak om våpenembargo mot Armenia og Aserbajdzjan.

I tillegg til ovennevnte vedtak om sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd, har OSSE fattet vedtak om våpenembargo i tilknytning til konflikten omkring Nagorno Karabakh, og som medlem følger Norge dette vedtaket. Norge har dessuten sluttet opp om enkelte felles holdninger fattet av EU om våpenembargo mot visse land, bl.a. Myanmar. Disse gjennomføres på norsk side på grunnlag av det eksisterende nasjonale eksportkontrollregelverk.

Håndvåpen

Norge fører en svært restriktiv politikk for eksport av håndvåpen. Eksportkontroll og ulovlig internasjonal handel med håndvåpen står på dagsordenen i flere internasjonale fora, deriblant FN, EU, OAS (Organisasjonen av amerikanske stater), ECOWAS (Det økonomiske fellesskapet av vestafrikanske stater), og i Wassenaar-samarbeidet. Disse ulike organisasjonene driver blant annet med kartlegging og forskning, informasjonsutveksling, utarbeidelse av retningslinjer og adferdskodekser, samt med produktregistrering og merkesystemer for våpen og ammunisjon. Det er særlig viktig å begrense de illegale overføringene av håndvåpen som etter enkelte beregninger utgjør ca.

halvparten av alle overføringer av slike våpen. Internasjonalt finnes det ingen felles etablert oppfatning av hvordan det er mest hensiktsmessig å hindre spredning og ulovlig omsetning av håndvåpen, og det eksisterer få forpliktende internasjonale kontrollmekanismer for salg og overføring av slike våpen.

Norge har gitt økonomisk støtte til moratoriet på produksjon, import og eksport av håndvåpen i Vest-Afrika, som ble inngått av ECOWAS-landene 31. oktober 1998. Forbudet gjaldt for tre år, og ble i juli 2001 forlenget med tre nye år. Dette er det mest omfattende internasjonale tiltak til nå for å redusere antallet håndvåpen. Fra norsk side har man også bidratt økonomisk til etableringen av et sekretariat som skal overvåke at moratoriet blir etterlevet. Norge støtter arbeidet med tilsvarende regionale og subregionale ordninger andre steder. Det er aktuelt å støtte enkeltland og regioner i arbeidet med styrking av grensekontroll, samt kartlegging, registrering, merking og opplæring.

Det legges dessuten vekt på å sette i verk tiltak for innsamling av over-skuddsvåpen etter avslutning av væpnede konflikter. Norge arbeider for at det i forbindelse med internasjonale fredsoperasjoner gis mandat og ressurser til å ta del i slik demobilisering og innsamling av våpen.

Problemet med håndvåpen i konfliktområder er nært knyttet til utviklingsspørsmål. Utjevning av ulikheter mellom ulike grupper og tiltak for konfliktforebygging kan være viktige elementer i en bred strategi for å hindre at håndvåpen blir brukt til grove overgrep i og etter konfliktsituasjoner. Det er viktig at det på et tidlig tidspunkt innledes dialog og samarbeid med land som står overfor en mulig voldelig konflikt når det har vært store overføringer av våpen til området.

Norge arrangerte 13.-14. juli 1998 en internasjonal konferanse som samlet 21 land i Oslo. Der ble man enige om tiltak for den videre prosessen for å hindre spredning av håndvåpen. Erklæringen fra Oslo-konferansen var det første dokumentet om håndvåpen som land i alle regioner i verden har sluttet seg til.

Norske frivillige organisasjoner og forskningsinstitutter gikk i 1997 sammen om en aksjon for å rette søkelyset på overføringer av håndvåpen (Norwegian Initiative on Small Arms Transfers - NISAT). Regjeringen har bevilget midler til dette initiativet. NISAT konsentrerer sin innsats om regionale tiltak og humanitære spørsmål, og er blitt en av de ledende frivillige organisasjonene som arbeider med håndvåpenspørsmål internasjonalt.

FNs første håndvåpenkonferanse som ble holdt i New York i juli 2001, vedtok et handlingsprogram for å forebygge og bekjempe illegal handel med håndvåpen. Handlingsprogrammet danner et viktig rammeverk for det videre arbeid på globalt, regionalt og nasjonalt plan. Utfordringen videre blir å følge opp handlingsprogrammet på disse tre nivåer.

Handlingsprogrammet slår fast at det forutsettes å holde oppfølgingsmøter i FN-regi hvert annet år og en ny konferanse senest i 2006. Det er definert to konkrete temaer som skal inngå i denne prosessen: en FN-studie om hensiktsmessigheten av å utarbeide et internasjonalt instrument om samarbeid for å spore illegale våpen, og vurdering av videre tiltak for å styrke samarbeidet for å hindre ulovlig formidling av våpen. Norge har arbeidet innenfor flere internasjonale fora for å få oppslutning om å kontrollere formidling av våpen mellom tredjeland. Fra norsk side tar man sikte på å være aktive i den videre FN-prosessen.

EU vedtok i desember 1998 en felles handling om håndvåpen («Joint Action on Small Arms»). Norge har sluttet seg til denne. Bakgrunnen for dette vedtaket er det internasjonale samfunns bekymring over den stadig økende spredning av håndvåpen og lette våpen, særlig i land og områder preget av konflikter og uro. Hovedmålene med EUs felles handling er å søke å bekjempe destabiliserende opphopning og spredning av håndvåpen, bidra til å redusere beholdningen av håndvåpen og lette våpen til landets legitime forsvarsbehov, samt å tilby bistand for å løse problemer som har oppstått som følge av våpenoppbyggingen.

Ulovlig våpenhandel

Innen FN, EU og i det multilaterale eksportkontrollsam arbeidet pågår drøftinger med sikte på å utvikle tiltak mot ulovlig våpenhandel. Mange av de væpnede konflikter i verden blir mer blodige og langvarige gjennom tilførsel av smuglede våpen. Det er en viktig og prioritert oppgave å utvikle mekanismer for å bekjempe denne virksomheten. Dette må skje ved at våpenproduserende land viser ansvar og vilje til å utøve bedre kontroll over egen eksport, og ved at man får større viten om anskaffelsesmetoder, våpenmeglere og andre mellommenn, frontselskaper osv. I de multilaterale eksportkontrollregimene utveksles informasjon, også etterretningsinformasjon, som ledd i kampen mot ulovlig våpenhandel.

Viktig også i denne sammenheng er adekvat lovgivning og et effektivt eksportkontrollapparat. Norge har bistått en rekke land med å etablere lovverk og styrke eksportkontrollsystemet, herunder de baltiske land og flere av de nye demokratier i Sentral- og Øst-Europa samt tidligere SUS-stater. Fra norsk side tar man sikte på å følge opp enkelte av disse prosjektene i 2002.

Etablering av eksportkontrollsystemer i potensielle transitt- og leverandørland har fått ny aktualitet etter terroraksjonene i september 2001. De multilaterale eksportkontrollregimene har igangsatt drøftelser om hvordan slik dialog og assistanse kan skje. EU og USA har tatt initiativ til å holde regionale seminarer om eksportkontroll og ikke-spredningsspørsmål i 2002. Målgruppene er bl.a. de tidligere SUS-landene, arabiske og nordafrikanske stater og land i sør-øst Asia.

7 Eksporten av forsvarsmateriell fra Norge i 2001

Denne Stortingsmeldingen er den syvende i rekken av meldinger til Stortinget om årlig eksport av forsvarsmateriell fra Norge.

Norske eksportører har siden 1. januar 1996 vært pålagt å rapportere om eksport av forsvarsmateriell beskrevet på liste I, samt tilknyttede tjenester. Siden 1997 har eksportørene også vært pålagt å rapportere om utføring av reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere knyttet til militært materiell omfattet av liste I.

I dette kapittelet gis det oversikter over eksporten av forsvarsmateriell basert på verdien av utførsel ved salg av varer, teknologi og tjenester som omfattes av liste I. Oversiktene inneholder ikke opplysninger om midlertidig utførsel av varer for demonstrasjon eller reparasjon, varer som er eller vil bli returnert til Norge.

Eksporten av forsvarsmateriell og tjenester er fremstilt i sju tabeller:

Tabell 7.1: Mottakerland i henhold til varegruppene i liste I.

Tabell 7.2: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på varegruppene i liste I.

Tabell 7.3: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land.

Tabell 7.4: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på regioner.

Tabell 7.5: Utførte tjenester knyttet til liste I.

Tabell 7.6: Reparasjoner foretatt i Norge av forsvarsmateriell for utenlandske oppdragsgivere.

Tabell 7.7: Eksport av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner i årene 1996-2001.

Bedrifter som har rapportert om eksport av forsvarsmateriell i 2001.

Den samlede verdien av eksporten i 2001 var 1.680.614.000 kroner. Derav utgjør utførte tjenester 68.762.000 kroner og reparasjoner for utenlandske eiere 9.172.000 kroner. I 2000 var eksportverdien 1 169 277.000 kroner. I de øvrige år siden 1996 har den årlige eksportverdien ligget mellom ca. 1.1-1.3 milliarder kroner. Årsaken til økningen i 2001 er en generell økning i eksporten, med særlig større eksport til Hellas, Tyrkia, Tyskland og USA. På bakgrunn av klare forpliktelser fra den tyrkiske regjeringens side om videre tiltak for å bedre menneskerettighetssituasjonen i landet, ble det i desember 1999 gitt tillatelse til leveranser av Penguin sjømålsmissiler til det tyrkiske sjøforsvaret. Kontrakten inneholdt en opsjon for ytterligere levering av 9 stk. sjømålsmissiler som ble innvilget i november 2001. Den økte eksporten til Hellas kan tilskrives levering av oppgraderingsnett til kommando- og kontrolleneheten til et luftvernmissilsystem. I tillegg har man registrert en generell økning av eksporten av forsvarsmateriell.

De største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge er NATO-landene, de nordiske land og andre europeiske land. De største mottakere av kategori A-materiell (våpen og ammunisjon) var i hovedsak Hellas, Tyrkia, USA, Sveits og Tyskland. De største mottakerne av kategori B-materiell fra Norge i 2001 var Danmark, Sverige, Sveits og USA. I tillegg har bl.a. Australia, Egypt, Estland, Chile, De forente arabiske emiratene, Hong Kong, Japan, Kroatia, Latvia, New Zealand, Oman, Polen, Romania, Saudi-Arabia, Singapore, Slovakia, Sør-

Korea og Thailand mottatt norsk forsvarsmateriell. Norsk forsvarsindustri produserer og eksporterer i liten grad komplette våpensystemer. Komponenter, deler, elektronisk utstyr og sprengstoff utgjorde den overveiende del av eksporten. Slike innsatsvarer inngår sammen med andre deler i ferdige utenlandske produkter.

Norge har i internasjonal sammenheng en relativt beskjeden eksport av forsvarsmateriell. Ifølge tall fra SIPRI ³⁾ var Norge på 28. plass blant verdens leverandører av konvensjonelle våpen i perioden 1996-2000. Til sammenligning var Sverige på 15. plass, Canada på 13., Italia på 8., Kina på 7. og Nederland på 6. plass. USA, Russland, Frankrike, Storbritannia og Tyskland var de største leverandørene av forsvarsmateriell i denne perioden.

De største importører av konvensjonelle våpen i perioden 1996-2000 var ifølge SIPRI Taiwan, Saudi Arabia, Tyrkia, Sør-Korea, Kina og India. Norge var her på 26. plass, Finland på 12., Sveits på 18., Sverige på 38. og Storbritannia på 17. plass.

Tabell 7.1: Oversikt over mottakerland etter varegruppene i liste I

	Varegruppe	Mottakerland
1.	Håndvåpen m.v. for militært eller annet formål.	Sveits, Tyskland, Danmark, Spania, Italia, Sverige, USA, Sør-Afrika
2.	Artilleri m.v.	Canada, USA
3.	Missilsystemer, bomber, raketter, torpedoer, land- og sjøminer, håndgranater.	Storbritannia, Tyrkia
4.	Ildledningsutstyr, søkerutstyr, utstyr for håndtering m.v. av materiell nevnt under pkt. 2 og 3.	Tyskland, USA
5.	ABC-våpen m.v.	Ingen
6.	Ammunisjon, sprengstoff m.v.	Australia, Belgia, Canada, Sveits, Chile, Tsjekkia, Tyskland, Danmark, ¹ Spania, Finland, Frankrike, Storbritannia, Italia, Japan, New Zealand, Polen, Singapore, Sverige, Sør-Korea, USA
7.	Elektronisk utstyr m.v., ikke nevnt under pkt. 4.	De forente arabiske emirater, Australia, Belgia, Tyskland, Danmark, Egypt, Spania, Finland, Storbritannia, Hellas, Hong Kong, Kroatia, Irland, Italia, Japan, Latvia, New Zealand, Oman, Portugal, Romania, Saudi-Arabia, Sverige, Singapore, Slovakia, USA
8.	Fartøyer m.v.	Ingen
9.	Luftfartøyer og romfartøyer, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.	Ingen
10.	Beltebiler, amfibiebiler og andre kjøretøyer spesielt konstruert eller modifisert for militært formål, unntatt ikke-pansrede og ubevæpnede kjøretøyer konstruert for kjøring på vei; stridsvogner, militære bergningsvogner.	Sverige
11.	Beskyttelses- og redningsutstyr m.v.	Ingen

³⁾ Kilde: SIPRI Yearbook 2001: Armaments, Disarmament and International Security.

Tabell 7.1: Oversikt over mottakerland etter varegruppene i liste I

12.	Hangarer, tilfluktsrom og andre bygninger spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.	Ingen
13.	Kamouflasjemateriell.	Ingen
14.	Fotomateriell.	Ingen
15.	Intendanturmateriell spesielt utviklet eller modifisert for militært formål.	Ingen
16.	Materiell spesielt konstruert eller modifisert for opplæring i bruk eller vedlikehold av produkter under 1 - 15 ovenfor.	De forente arabiske emirater, Hellas
17.	Komponenter, deler, delsystemer og tilleggsutstyr spesielt konstruert eller modifisert for produkter under 1 - 16 ovenfor.	De forente arabiske emirater, Australia, Belgia, Canada, Sveits Chile, Tsjekkia, Tyskland, Danmark, Estland, Spania, Finland, Frankrike, Storbritannia, Hellas, Italia, Luxembourg, Nederland, New Zealand, Portugal, Sverige, Singapore, Thailand, Tyrkia, USA
18.	Programvare.	Tyskland, Frankrike, Sverige, Singapore
19.	Materialer, maskiner, verktøy m.v.	Canada, Sveits, Tyskland, Spania, Hellas, Sverige, Singapore, USA
20.	Teknologi, spesielt knyttet til produkter under 1 - 19 ovenfor.	Hellas, Sverige, USA

1 Inkl. Grønland

Tabell 7.2: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på varegruppene i liste I (i tusen kroner).

	Varegruppe	Eksport
1.	Håndvåpen m.v. for militært eller annet formål	526
2.	Artilleri m.v.	8230
3.	Missilsystemer, bomber, raketter, torpedoer, land- og sjøminer, håndgranater	33382
4.	Ildledningsutstyr, søkerutstyr, utstyr for håndtering m.v. av utstyr nevnt under pkt. 2 og 3	47569
5.	ABC-våpen m.v.	0
6.	Ammunisjon, sprengstoff m.v.	268669
7.	Elektronisk utstyr m.v., ikke nevnt under pkt. 4	384295
8.	Fartøyer m.v.	0
9.	Luftfartøyer og romfartøyer, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål	0
10.	Beltebiler, amfibiebiler og andre kjøretøyer spesielt konstruert eller modifisert for militært formål, unntatt ikke-pansrede og ubevæpnede kjøretøyer konstruert for kjøring på vei; stridsvogner, militære bergningsvogner	11476
11.	Beskyttelses- og redningsutstyr m.v.	0
12.	Hangarer, tilfluktsrom og andre bygninger spesielt konstruert eller modifisert for militært formål	0
13.	Kamouflasjemateriell	0
14.	Fotomateriell	0
15.	Intendanturmateriell spesielt utviklet eller modifisert for militært formål	0

Tabell 7.2: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på varegruppene i liste I (i tusen kroner).

16.	Materiell spesielt konstruert eller modifisert for opplæring i bruk eller vedlikehold av produkter under 1 - 15 ovenfor	50799
17.	Komponenter, deler, delsystemer og tilleggsutstyr spesielt konstruert eller modifisert for produkter under 1 - 16 ovenfor	753164
18.	Programvare	25289
19.	Materialer, maskiner, verktøy m.v.	15994
20.	Teknologi, spesielt knyttet til produkter under 1 - 19 ovenfor	3287
	Sum	1602680

Tabell 7.3: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land (i tusen kroner).

Land	Kategori A-materiell	Kategori B-materiell	Totalt
Australia	74229	4693	78922
Belgia	5785	2012	7797
Canada	4458	6111	10569
Chile	366	580	946
Danmark ¹	3130	77396	80526
Finland	10568	17069	27637
Frankrike	22298	3456	25754
Hellas	213556	40783	254339
Italia	14185	3493	17678
Japan	1510	104	1614
Luxembourg	5696	290	5986
Nederland	24	9182	9206
New Zealand	14180	24	14204
Polen	13	0	13
Singapore	6699	10721	17420
Spania	9044	803	9847
Storbritannia	14812	23332	38144
Sveits	62415	984	63399
Sverige	36806	221016	257822
Sør-Afrika	2	0	2
Sør-Korea	2218	0	2218
Tsjekkia	228	130	358
Tyrkia	85640	1671	87311
Tyskland	61012	84877	145889
USA	80148	236654	316802
<i>Land som bare har mottatt materiell i kategori B:</i>			
De forente arabiske	0	70469	70469
Estland	0	195	195
Egypt	0	26324	26324

Tabell 7.3: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land (i tusen kroner).

Hong Kong	0	41	41
Irland	0	330	330
Kroatia	0	1661	1661
Latvia	0	36	36
Oman	0	535	535
Portugal	0	3185	3185
Romania	0	8931	8931
Saudi-Arabia	0	11294	11294
Slovakia	0	5162	5162
Thailand	0	114	114
Sum	729022	873658	1602680

1 Inkl. Grønland

Tabell 7.4: Eksport av forsvarsmateriell fordelt på regioner (i tusen kroner)

Region	Kategori A-materiell	Kategori B-materiell	Totalt
NATO	519429	493375	1012804
Norden ellers	47974	238085	286059
Europa ellers	62415	15638	78053
Latin-Amerika	366	580	946
Australia/New Zealand	88409	4717	93126
Asia	10427	93237	103664
Afrika	2	26324	26326
Andre	-	1702	1702
Sum	729022	873658	1602680

Tabell 7.5: Tjenester for utenlandske oppdragsgivere i 2001 (i tusen kroner)

Land	Posisjon i kontroll-liste I	Totalt
Australia	20	907
Finland	3	1262
Russland	20	73
Storbritannia	2,6	2409
USA	3,6	64111
Sum		68762

Tabell 7.6: Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere i 2001 (i tusen kroner)

Land	Posisjon i liste I	Totalt
Australia	7	15
Belgia	6, 17	0
Canada	7, 17	59
Danmark	7, 17	211

Tabell 7.6: Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere i 2001 (i tusen kroner)

Finland	6, 7, 10, 17	262
Frankrike	6, 17, 19	3
Hellas	7, 17	3028
Italia	17, 19	0
Japan	7	25
Latvia	2, 6, 8, 17	0
Litauen	2, 6, 8, 17	0
Malaysia	6	0
Nederland	17	1790
New Zealand	6, 7	29
Singapore	6	0
Spania	7	123
Storbritannia	1, 6, 7, 17	327
Sveits	6, 7, 17	30
Sverige	1, 4, 6, 7, 17, 19	697
Tsjekkia	6	0
Tunisia	7	18
Tyrkia	17	1239
Tyskland	1, 6, 7, 17	231
USA	17	1085
Sum		9172

Tabell 7.7: Eksporten av forsvarsmateriell og utførte tjenester og reparasjoner fordelt på årene 1997-2001 (i tusen kroner)

	1997	1998	1999	2000	2001
A-materiell	418643	481220	583461	445935	729022
B-materiell	641339	558351	643985	615233	873658
Tjenester	29040	42138	17200	81768	68762
Reparasjoner	26074	53582	55681	26341	9172
Sum	1115096	1135291	1300327	1169277	1680614

Bedrifter som har rapportert om eksport av forsvarsmateriell i 2001

AME AS

ARC AS

Bakelittfabrikken AS

Det Norske Veritas AS

Dyno Nobel ASA

Ericsson Radar AS

Flextronics International Norway A/S

Henriksen, H. mek verksted A/S

Hovedarsenalet

Hägglunds Moelv AB

Jaktpartner A/S
Kitron Kongsberg AS
Kongsberg Defence and Aerospace AS
Kongsberg Defence Communication ANS
Kongsberg Maritime Ship System AS
Kongsberg Protech A/S
Kongsberg Small Arms AS
Krico Norway AS
Kværner Eureka AS
Landrø, Magne A/S
Nammo Raufoss ASA
Natech AS
Nera Networks AS
Norma Prosjektilfabrikk AS
Obsima AS
Polimoon AS, Stjørdal
Safety & Security Services A/S
Schou Våpen
Simrad AS
Simrad Optronics ASA
Thales Communications AS
Trelleborg Viking AS
Umoe Mandal AS
Vinghøgs mek. Verksted AS
Volvo Aero Norge AS
Våpensmia AS

Utenriksdepartementet

tilrår:

Tilråding fra Utenriksdepartementet av 3. mai 2002 om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2001, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Utenriksdepartementets forskrifter av 10. januar 1989 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi, med senere endringer**

I medhold av lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. av 18. desember 1987, § 1, jfr. Kgl. res. av 18. desember 1987 nr. 967, har Utenriksdepartementet fastsatt følgende forskrifter:

§ 1⁴⁾

- a) Ved utførsel av visse varer og tilhørende teknologi kreves det tillatelse (utførselslisens) fra Utenriksdepartementet. Lisensplikten gjelder også ved utførsel av slike varer fra lager for ufortollede varer. Likeledes kreves det tillatelse ved utførsel av nærmere angitt teknologi (herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker og produksjonsrettigheter for varer), og visse tjenester.
- b) Utenriksdepartementet utarbeider lister over disse varer og tilhørende teknologi. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en vare eller teknologi er lisenspliktig eller ikke. Departementet kan foreta endringer i listene.
- c) Listene omfatter:
Liste I: Våpen, ammunisjon, annet militært materiell og tilhørende teknologi.
Liste II: Strategiske varer og tilhørende teknologi som ikke er dekket av liste I.
- d) Tjenester knyttet til varer og teknologi på listene I og II, samt tjenester for øvrig som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever tillatelse fra Utenriksdepartementet.
- e) Ved utførsel av varer og teknologi på listene I og II samt ved tjenesteytelser i forbindelse med slike varer og teknologi, kan Utenriksdepartementet kreve sluttbrukererklæringer.
- f) Uten hensyn til Utenriksdepartementets lister er det lisensplikt for utførsel av enhver vare, teknologi og tjeneste til militær bruk til områder hvor det er krig eller krig truer eller til land hvor det er borgerkrig.
- g) Uten hensyn til Utenriksdepartementets lister er det lisensplikt for utførsel av enhver vare, teknologi og tjeneste i de tilfelle der eksportøren er kjent med at varen, teknologien eller tjenesten er beregnet for eller vil bli brukt i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller destruksjon av kjernevåpen, kjemiske eller biologiske våpen. Tilsvarende regler gjelder i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen.
- h) Handel, formidling eller annen bistand ved salg av de militære varer og teknologi som omfattes av liste I fra et fremmed land til et annet, er ikke tillatt for personer som har bopel eller oppholdssted i Norge og norske

⁴⁾ Endret ved Utenriksdepartementets forskrifter av 1. desember 1990, 9. desember 1992, 2. januar 1995, 1. august 1997 og 4. januar 2000.

selskaper, stiftelser og sammenslutninger uten tillatelse fra Utenriksdepartementet.

§ 2

Forhold som at bindende avtaler er inngått eller at betaling er mottatt vil ikke kunne legges til grunn for innvilgelse av utførselstillatelse. Ved salg av lisenspliktige varer til utlandet bør det derfor tas forbehold om at søknad om utførselstillatelse vil bli innvilget.

§ 3⁵⁾

Unntatt fra lisensplikten i § 1 er:

- utgangsstoffer («precursors») for kjemiske våpen når det aktuelle stoffet utgjør mindre enn 10 vektprosent i en blanding eller inngår som en normal bestanddel i en forbruksvare emballert for personlig bruk. For stoffene 4, 23 og 29 under pkt. 1C350 i liste II er grensen 0,1 vektprosent.
- varer i utenlandsk eie som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med utstilling eller demonstrasjon. Unntaket gjelder ikke varer på liste I,
- redningsutstyr og oljevernutstyr som utføres i forbindelse med hjelpeaksjoner,
- våpen som tollekspederes med blankett «Erklæring om midlertidig utførsel av jakt- eller konkurransevåpen» (Justisdepartementets forskrifter om skytevåpen, våpendeler og ammunisjon av 25. januar 1963, del V),
- varer som utføres til den europeiske romorganisasjonen ESA, eller en representant for denne, og som er strengt nødvendige for organisasjonens offisielle virksomhet (artikkel VI i Vedlegg I til ESA-konvensjonen),
- varer i direkte transitt når adressat og bestemmelsesland er uendret i forhold til hva som er oppgitt ved utklareringsavklaring av varene fra eksportlandet. Unntaket gjelder ikke varer på liste I,
- varer, teknologi og tjenester til bruk for den norske befolkning og til norske bedrifter på Svalbard og Jan Mayen,
- varer, tjenester og teknologi til bruk på den norske del av kontinentalsokkelen
- varer, tjenester og teknologi til bruk ombord på norskeide skip under norsk flagg, og norskeide luftfartøyer, i utenriksfart.

§ 4⁶⁾

Utenriksdepartementets tillatelse til utførsel av varer som er lisenspliktige i henhold til § 1, gis i form av utførselslisens etter søknad på fastsatt skjema.

Når det gjelder søknader om tillatelser til utførsel av teknologi eller tjenesteytelser som nevnt i § 1, fremmes søknad i brev form. Tillatelse vil likeledes bli gitt i brev form.

Eksportøren plikter å legge fram alle opplysninger og den dokumentasjon som Utenriksdepartementet finner nødvendig for behandling av søknaden.

⁵⁾ Endret ved Utenriksdepartementets forskrifter av 2. januar 1995, 15. januar 1996, 1. august 1997 og 4. januar 2000.

⁶⁾ Endret ved Utenriksdepartementets forskrift av 4. januar 2000.

Søknaden skal være undertegnet av eksportøren eller den som har fullmakt til å handle på eksportørens vegne.

§ 5

Tillatelse til utførsel av varer og teknologi, samt ytelse av tjenester kan ikke overdras til andre uten tillatelse fra Utenriksdepartementet.

§ 6

Eksportøren skal påse:

- at varer, teknologi eller tjenester som utføres er i samsvar med innvilget tillatelse,
- at varer, teknologi eller tjenester som utføres går til det bestemmelsessted som framgår av tillatelsen,
- at varer, teknologi eller tjenester som utføres ikke fraviker de kvanta eller beskrivelser som framgår av utførselstillatelsen,
- at utførselen skjer innen den gyldighetsfrist som er satt i utførselstillatelsen,
- at særlige vilkår som er satt i utførselstillatelsen er oppfylt.

§ 7

Ved utførsel av varer som deklarerer gjennom tollvesenet skal utførselstillatelsen (utførselslisensen) legges fram for tollvesenet i original (ikke fotokopi eller liknende). Tollvesenet skriver av på lisensen det kvantum som blir utført, samt angir utførselsdatoen. Blir de varer lisensen er innvilget for utført i flere sendinger, må det påses at disse tilsammen ikke overstiger det kvantum lisensen er innvilget for. Tollvesenet tilbakeleverer utførselslisensen til eksportøren etter at avskrivningen er foretatt.

§ 8

Ved søknad om forlenging av tillatelsens gyldighetsfrist skal den sendes Utenriksdepartementet med redegjørelse av grunnen til at fristen ønskes forlenget. Det samme gjelder søknad om endring av tillatelsen. Søknaden sendes inn i form av brev.

Tilføyelser, strykninger og andre rettinger på en utførselstillatelse kan bare foretas av Utenriksdepartementet.

§ 9

Dersom en innvilget utførselstillatelse ikke nyttes, eller ikke kan nyttes i overensstemmelse med anførte vilkår, skal tillatelsen straks sendes tilbake til Utenriksdepartementet med redegjørelse om hvorfor utførselen ikke kan gjennomføres.

§ 10

Tap av innvilget utførselstillatelse meldes skriftlig til Utenriksdepartementet av eksportøren eller den som har fullmakt til å handle på eksportørens vegne.

§ 11

Eksportøren (lisensinnehaveren) skal beholde den nyttede tillatelse i tre år fra den dag gyldighetsfristen for tillatelse utløper. Eksportøren plikter å sende tillatelsen til Utenriksdepartementet for kontroll dersom dette blir pålagt.

§ 12⁷⁾

Det kan settes vilkår for innvilgning av utførselstillatelse. Vilkårene skal være forenlige med lovens formål.

§ 13⁸⁾

Utførselstillatelse gitt i medhold av denne forskrift kan tilbakekalles dersom lisensinnehaver vesentlig misbruker tillatelsen eller vesentlig misligholder vilkårene i denne. En tillatelse kan også tilbakekalles dersom det fremkommer nye eller endrede fakta eller skjer endringer i politiske forhold i mottakerstaten eller området, som vesentlig endrer det grunnlaget tillatelsen ble gitt på. For øvrig gjelder de alminnelige reglene om omgjøring av enkeltvedtak.

§ 14

Utenriksdepartementet kan gjøre unntak fra disse forskrifter.

§ 15

Disse forskrifter trer i kraft 15. februar 1989.

⁷⁾ Ny §12 ved Utenriksdepartementets forskrift av 4. januar 2000.

⁸⁾ Ny §13 ved Utenriksdepartementets forskrift av 4. januar 2000.

Vedlegg 2

**Retningslinjer av 28. februar 1992 for
Utenriksdepartementets behandling av søknader
om eksport av våpen, militært materiell, samt
teknologi og tjenester for militære formål**

I. Formål og anvendelsesområde

1.	Disse retningslinjene er veiledende for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål.
	Reglene for lisensinnvilgelse gjelder ikke for leveranser av ubetydelig omfang og som ikke er for militær bruk eller for politibruk.
	Utgangspunktet for eksportreguleringen er følgende formuleringer i Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato:
	Regjeringens erklæring:
	«Det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig.»
	Stortingets vedtak:
	«Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.»
	Regjeringen anser Stortingets vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.
2.	For gjennomføringen av reguleringen anvendes lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (heretter kalt eksportkontroll-loven), samt forskrifter av 10. januar 1989 nr. 51 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi (heretter kalt forskriftene).
	Retningslinjene er veiledende, og fastsetter hvilke prinsipper det skal legges vekt på ved Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell med hjemmel i eksportkontroll-loven og forskriftene. Retningslinjene skal legges til grunn ved vurderingen av søknader om utførselslisens og tillatelse etter forskriftenes § 1, med referanse til liste I i Utenriksdepartementets utførselsmelding (Våpen, ammunisjon og annet militært materiell).
3.	Den militærtekniske utvikling siden 1959 har medført at de hensyn som Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak tok utgangspunkt i, bare kan ivaretas gjennom en eksportregulering som favner videre enn det som umiddelbart følger av ordlyden til erklæring og vedtak. Retningslinjene skal sikre dette. De gjelder således ikke bare ved behandling av søknader om eksportlisens for våpen og ammunisjon, men også for annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål, (se kap. IV nedenfor), ved del-leveranser (se kap. VI), samt for teknologi og tjenesteyting (se henholdsvis kap. V og VII).
4. *	Ved behandlingen av lisenssøknader må man ha for øye at lisensplikten i mange tilfeller går lenger enn den hjemmel man har etter eksportkontroll-lovens § 1 til å nekte utførsel. Før det gis avslag på søknad om lisens, må det således være godtgjort at vilkårene er oppfylt etter loven. Ved behandling av lisenssøknader for eksport av varer med begrenset militær verdi, ved del-leveranser og ved eksport av teknologi og tjenester, er det særlig viktig at det foretas en slik vurdering av hjemmelgrunnlaget.

*. Tidligere pkt.4 om COCOM utgått 1. februar 1995.

II. Landgrupper og varekategorier

1.	For å lette behandlingen av lisenssøknader, anvendes følgende landgrupper:
----	--

	<i>Landgruppe 1</i> består av de nordiske land og NATOs medlemsland. I tillegg består gruppen av andre land som kan godkjennes av departementet som mottakere av våpen.
	<i>Landgruppe 2</i> består av land som befinner seg i et område hvor det er krig eller krig truer, land hvor det er borgerkrig eller land hvor en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område tilsier at eksport av våpen og militært materiell ikke bør finne sted, eller land som rammes av en boikottbeslutning av FNs Sikkerhetsråd.
	<i>Landgruppe 3</i> består av land utenfor gruppe 1 og 2 som Norge ikke selger våpen og ammunisjon til, men som kan motta annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål.
2.	Følgende varekategorier innføres:
	<i>Varekategori A:</i>
	Våpen, ammunisjon og visse typer militært materiell.
	Denne omfatter våpen og ammunisjon av alle slag.
	Den omfatter i tillegg annet materiell som vil kunne benyttes med vesentlig virkning til å påvirke de militære styrkeforhold ut over nærområdet, herunder materiell for havovervåking og elektroniske tiltak mot satellittbårne systemer.
	<i>Varekategori B:</i>
	Annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål.
	Denne omfatter annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål, som er beskrevet i liste I i Utenriksdepartementets utførselsmelding (Våpen, ammunisjon og annet militært materiell) og som ikke har egenskaper eller bruksområder slik de er definert for varekategori A.

III. Samarbeids- og utviklingsprosjekter

Eksport av varer, tjenester og teknologi til land Norge har samarbeidsavtaler med skal tillates dersom leveransen finner sted under et prosjekt som er godkjent av norske myndigheter med det hovedsiktemål å ivareta samarbeidslandenes egne forsvarsbehov. Dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk, kan det reeksporteres etter samarbeidslandets eksportkontroll-regler.

IV. Flernasjonale produkter

Ved samarbeidsprosjekter som er av en slik art at det ferdige produkt fremstår med flernasjonal identitet, kan produksjonslandets eksportkontrollregler legges til grunn ved eksport til tredjeland.

I forbindelse med godkjenningen av samarbeidsprosjektet skal eksportvilkårene for det ferdige produkt til tredjeland avtales mellom de berørte lands myndigheter.

V. Eksport av varer med selvstendig funksjon

1.	Eksportsøknaden behandles uavhengig av om utførselen til mottakerlandet skjer direkte eller indirekte.	
2.	Leveranser av kategori A-produkter kan ikke finne sted til andre sluttbrukere enn statlige myndigheter. Hovedsynspunktet bør være at leveranser av kategori A- og kategori B-produkter ikke kan finne sted til land i gruppe 2.	
3.		
	a)	For eksport av varer i kategori A vil det normalt kunne tilstås eksportlisens dersom kunden er, eller opptrer på vegne av, forsvarsmyndigheter i land i gruppe 1. Dokumentasjon må godtgjøre dette.
		Lisensiering av leveranser under denne kategori til land utenfor gruppe 1 vil kreve regjeringsbehandling, og innvilgelse forutsetter fremlegging av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksport-klausul, dvs. erklæring som fastslår at reeksport ikke må finne sted uten norske myndigheters godkjennelse.
	b)	For eksport av varer i kategori B skal det tilstås lisens for land i gruppe 1 og 3.
		Dokumentasjon som godtgjør sluttbrukeren, skal kreves.

VI. Eksport av teknologi, herunder bl. a. produksjonsrettigheter og datapakker

1.	Med teknologi menes her innsikt som er avgjørende for å utvikle, produsere, vedlikeholde eller bruke en vare. Det er overføring av produksjonsrettigheter som er den vanligste form for teknologi-eksport fra Norge.	
2.	Søknad om overføring av produksjonsrettigheter skal behandles med sikte på å sikre at overføringen ikke har som formål å omgå norsk eksportregulering.	
3.	Ved eksport av teknologi som inngår i samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal tillatelse gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter.	
4.	Ved behandlingen av søknader for eksport som ikke er ledd i myndighetsgodkjent samarbeid, skal det bringes på det rene hvilken kategori det ferdige produkt vil tilhøre.	
	a)	Dersom det dreier seg om produksjonsrettigheter for en vare i kategori A, kan tillatelse bare gis for overføring til land i gruppe 1 og etter tilsvarende prinsipper som for øvrig gjelder for eksport av varer under denne kategorien.
		Som vilkår for tillatelsen skal den norske selger av produksjonsrettighetene dessuten pålegges å innarbeide i kontraktsbetingelsene forbehold om at eventuell sublensiering av produksjonsrettigheter vil bli forelagt norske myndigheter for godkjennelse. Utenriksdepartementet skal behandle søknad om sublensiering på samme måte som overføring av produksjonsrettighetene direkte fra Norge.
	b)	For overføring av produksjonsrettigheter til varer i kategori B skal tillatelse i alminnelighet gis for land i gruppe 1 og 3. Utenriksdepartementets krav til dokumentasjon og kontraktbetingelser må i disse tilfeller bero på en konkret vurdering hvor bl. a. produktets egenskaper, produksjonslandets egen eksportpolitikk og skadevirkningene ved eventuell eksport til uønskede mottakere, tas i betraktning.

5.	Ved andre typer teknologioverføringer kan det ikke oppstilles detaljerte retningslinjer. Vurderingen av eksportsøknaden vil måtte avhenge av i hvilken grad teknologioverføringen knytter seg til et produkts militære funksjon. Jo mer dette er tilfelle, dess mer skal vurderingen av en søknad basere seg på retningslinjene for eksport av ferdigproduktet i tilsvarende varekategori.
----	--

VII. Del-leveranser

1. Ved del-leveranser menes leveranser av varer som ikke har noen selvstendig funksjon.
2. Ved del-leveranser under samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal utførselslisens gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter. Det er da en forutsetning at de norske deler eller komponenter samordnes med deler fra andre leveringskilder, og at det ferdige produkt ikke fremstår som norsk.
Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt.
3. For del-leveranser til prosjekter som ikke er myndighetsgodkjente, og der leveransen er basert på markedstilgjengelig teknologi og på grunnlag av kundens produktbeskrivelse, skal lisens i alminnelighet innvilges til de land som ikke tilhører gruppe 2, dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt skal ikke kreves.
4. Søknad om eksportlisens for del-leveranser av annen type enn nevnt i pkt. 2 og 3 skal behandles på samme måte som ved eksport av sluttproduktet. Bestemmelsen i Kap. I, punkt 1 skal imidlertid kunne begrunne fravik av denne regel.

VIII. Tjenesteytelser

1. Tjenesteytelser kan være knyttet til utvikling, produksjon, vedlikehold og bruk av et produkt, men behøver ikke være knyttet til noe produkt for å måtte ha tillatelse etter forskriftenes § 1, pkt. e og g. Militær planlegging vil også være omfattet.
2. For tjenesteytelser som er tilknyttet militært materiell under kategori A og B, og som utgjør en vesentlig forutsetning for materiellets utvikling, produksjon, vedlikehold eller bruk, skal det gjelde tilsvarende vilkår for innvilging av tillatelse for tjenesteytelser som ved eksportlisens for selve produktet. Dersom tjenesten har en løsere tilknytning til produktet, kan en mindre streng praksis overveies.
3. For tjenester som ikke er konkret knyttet til en vare, men som vedrører militær planlegging, skal tillatelse normalt innvilges til land i gruppe 1 og ikke innvilges til land i gruppe 2. Innvilgelse til andre mottakerland må vurderes konkret med utgangspunkt i tjenesteytelsens antatte militære og mulige politiske virkning, og godkjennes av departementet.

IX. Prosedyreregler

1. Søknader som behandles etter disse retningslinjer, bør være ferdigbehandlet av Utenriksdepartementet senest etter 12 uker for kategori A-produkter og senest etter 6 uker for øvrige søknader.
2. Ved vurdering av tekniske sider og bruksområde for produkt, teknologi, data-pakke eller tjeneste konsulteres om nødvendig Forsvarsdepartementet ved Forsvarets forskningsinstitutt.
3. Dersom søknaden om eksport berører viktige forsvarsspørsmål eller

materiell-samarbeid med andre land, skal uttalelse innhentes fra Forsvarsdepartementet.

4. Dersom søknaden om eksport berører viktige norske næringsinteresser, skal uttalelse innhentes fra Næringsdepartementet.

Vedlegg 3

Oversikt over medlemskap i de multilaterale eksportkontrollregimene

Tabell 3.1:

Land	Zanggerkomiteen	Nuclear Suppliers Group (NSG)	Australia-gruppen	Regimet for eksportkontroll av missilteknologi (MTCR)	Wassenaar-samarbeidet
Argentina	x	x	x	x	x
Australia	x	x	x	x	x
Belgia	x	x	x	x	x
Brasil		x		x	x
Bulgaria	x	x			x
Canada	x	x	x	x	x
Danmark	x	x	x	x	x
EU			x		
Finland	x	x	x	x	x
Frankrike	x	x	x	x	x
Hellas	x	x	x	x	x
Hviterussland		x			
Irland	x	x	x	x	x
Island			x	x	
Italia	x	x	x	x	x
Japan	x	x	x	x	x
Kina	x				
Kypros		x	x		
Latvia		x			
Luxembourg	x	x	x	x	x
Nederland	x	x	x	x	x
New Zealand		x	x	x	x
Norge	x	x	x	x	x
Polen	x	x	x	x	x
Portugal	x	x	x	x	x
Romania	x	x	x		x
Russland	x	x		x	x
Slovakia	x	x	x		x
Slovenia	x	x			
Spania	x	x	x	x	x
Storbritannia	x	x	x	x	x
Sveits	x	x	x	x	x

Tabell 3.1:

Sverige	x	x	x	x	x
Sør-Afrika	x	x		x	
Sør-Korea	x	x	x	x	x
Tsjekia	x	x	x	x	x
Tyrkia	x	x	x	x	x
Tyskland	x	x	x	x	x
Ukraina	x	x		x	x
Ungarn	x	x	x	x	x
USA	x	x	x	x	x
Østerrike	x	x	x	x	x
SUM	35	39	33	32	33
